

67. prošnje, pritožbe, predlogi, anonimke	1959-1990
68. evidenca članskih dokumentov	1969-1990
69. članstvo oz. tovariško razsodišče	1970-1990
70. kontrolna komisija	1948-1968
71. revizijska komisija	1949-1959, 1974
72. nadzorna komisija	1975, 1981-1990
73. statutarna komisija	1971-1990
74. odbor za proslavo 50-letnice KPJ/ZKJ	1968
75. odbor za proslavo 40-letnice oktobrske revolucije	1957
76. odbor za proslavo 100-letnice Leninovega rojstva	1971
77. kongresi KPS/ZKS	1948-1989
78. kongresi KPJ/ZKJ	1948-1990
79. konference ZKS	1970-1971, 1988
80. konference ZKJ	1970-1973

Del gradiva Centralnega komiteja KPS/ZKS je bil zaupnega značaja. Zgodovinski arhiv CK ZKS je dobil prvi Pravilnik o uporabi arhivskega gradiva leta 1971, ki ga je sprejel sekretariat CK ZKS 25. 11. 1971. Z njim je bilo določeno, da gradivo po letu 1945 ni dostopno za zunanje uporabnike. Šele leta 1983 je bil sprejet Pravilnik o uporabi arhivskega gradiva v zgodovinskem arhivu, ki je določal, da za zunanje uporabnike (praviloma) ni bilo dostopno gradivo mlajše od 30 let, dajal pa je možnost, da je za znanstvene, študijske ali publicistične namene uporabo dovolil organ, ki ga je za to pooblastilo P CK ZKS. Vendar je CK ZKS zaradi interesa za proučevanje lastne zgodovine (in širše narodne zgodovine) že pred tem na podlagi pismene prošnje večkrat dovolil uporabo gradiva CK ZKS in njegovih organov, z izjemo tistega dela gradiva »katerega uporaba bi mogla škodovati družbenim interesom ali ugledu posameznikov« (Pravilnik o uporabi arhivskega gradiva v ZA CK ZKS, 1983). Kljub takemu določilu v Pravilniku so bila zadnjih 10 let, zlasti po letu 1986, zelo okrepljena prizadevanja delavcev arhiva kot tudi posameznikov na CK ZKS za čim večjo dostopnost dokumentov ZKS. Ko je leta

1990 in 1991 ZKS-Stranka demokratične preнове (SDP) predala gradivo CK KPS/ZKS Arhivu Republike Slovenije, so bili v primopredajnem zapisniku določeni naslednji pogoji za uporabo tega gradiva: vse gradivo fonda CK KPS/ZKS ni dostopno 30 let od nastanka zadnjega dokumenta fonda, gradivo kadrovske komisije, komisije za vprašanja naših delavcev v tujini, pooblaščenstva P CK ZKJ in ideološke komisije pa ni dostopno 50 let. Gradivo tovariškega oz. častnega razsodišča se lahko uporablja samo za potrebe organov SDP ter prizadetih članov. Vse to gradivo se lahko uporablja samo z dovoljenjem ustvarjalca oz. izročitelja gradiva, to je pooblaščenega organa oz. funkcionarja SDP oz. njihovega legitimnega naslednika. Doslej še nobena prošnja ni bila zavrnjena.

Gradivo fonda CK KPS/ZKS do leta 1968 oz. izvršilno-političnih organov do leta 1972 je bilo varnostno mikrofilmno. Ker pa je leta 1983 prišlo do delnega preurejanja tega fonda, so za uporabo ti mikrofilmi bolj ali manj neuporabni, kot varnostna kopija pa vendarle služijo svojemu namenu, saj je njihova vsebina vseeno zavarovana.

Arhivsko gradivo Komisije za odnose z verskimi skupnostmi pri Skupščini mesta Ljubljana

Tatjana Šenk

S podpisom Vatikanskega protokola 1966 so se začeli odnosi med državo in cerkvijo izboljševati, istočasno so organi za notranje zadeve po IV. plenumu ZKJ 1966 prenebali z aktiv-

nostjo na področju delovanja verskih skupnosti, njihovo delo pa je bilo potrebno ustrezno nadomestiti.¹

Zaradi lažjega spremljanja delovanja verskih skupnosti je država začela ustanavljati na vseh nivojih državne uprave komisije za verska vprašanja. Komisija za verska vprašanja je na ravni republike delovala od leta 1944, njeno delovanje pa je bilo večinoma blokirano zaradi slabih odnosov med cerkvijo in državo in zaradi pristojnosti drugih organov. Njena aktivnost se je povečala šele konec 60. in v začetku 70. let, ko so začeli ustanavljati tudi komisije pri različnih organih in na različnih nivojih državne uprave. Komisije so bile ustanovljene tako pri mestnih in občinskih upravnih organih kot pri Socialistični zvezi delovnega ljudstva. Pri Zvezi komunistov so ustanovili posebno delovno skupino, ki je organizirala komisije in dajala navodila za njihovo delo. V Ljubljani je bila pri Mestnem komiteju Zveze komunistov Slovenije Ljubljana ustanovljena delovna skupina za vprašanje religije in cerkve, pri Mestni konferenci Socialistične zveze delovnega ljudstva pa koordinacijski odbor za urejanje odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi.

Konec 60. let so občinske skupščine imenovalе komisije za verska vprašanja kot stalne organe svojih skupščin. Komisije so šttele 3 do 7 članov. Komisije so sestavljali predstavniki občinskih skupščin, Socialistične zveze delovnega ljudstva, Zveze komunistov, mladine, prosvetnih ustanov in drugi.

Pri mestnem svetu Ljubljana je bila 20. 12. 1967 ustanovljena Komisija za verska vprašanja, ki je štela 12 članov. Prvo sejo so imeli 13. februarja 1968. Naloga komisije je bila spremljanje verskih skupnosti s političnega in pravnega vidika. Komisija je delala na podlagi zakona in ustave in reševanja vprašanja, kadar so se pojavile anomalije s strani verske skupnosti ali državnih organov. Na 1. seji mestne komisije so ugotovili, da še ni vzpostavljeno ustrezno vzdušje, ki bi uspešno paraliziralo dejavnost cerkve, zlasti na socialnem in vzgojnem področju. Ta ugotovitev tudi kaže glavni namen ustanavljanja takih komisij.²

V 70. letih se je pokazala potreba po ustanovitvi stalne službe, ki bi dajala informacije komisijam za verska vprašanja. Za potrebe komisij pri partiji in državni upravi so na osnovi sklepa 4. seje Mestnega komiteja Zveze komunistov Slovenije Ljubljana ustanovili januarja 1975 strokovno službo pri Skupščini mesta Ljubljane. Njena naloga je bila spremljati izvajanje in uporabo zakonov, ki se nanašajo na verske skupnosti, spremljati njihovo delovanje in pripravljati informacije o delovanju verskih skupnosti, preučevati in oblikovati stališča državnih organov do verskih skupnosti, opravljati funkcijo koordinatorja med različnimi komisijami za verska vprašanja, organizirati srečanja s predstavniki verskih skup-

nosti, spremljati in analizirati verski tisk in revije.

Spomladi 1978 se je komisija preimenovala v Komisijo za odnose z verskimi skupnostmi in delovala pod tem imenom vse do ukinitve aprila 1990.³

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana smo prevzeli gradivo Skupščine mesta Ljubljana, Komisija za odnose z verskimi skupnostmi. Fond ima signaturo LJU-538, gradivo obsega obdobje od 1967 do 1990 in obsega 3,5 tekočih metrov, kar je 35 škatel. Prevzeto gradivo je bilo delno že urejeno po vsebinskih sklopih, v arhivu smo naredili le prevzemni seznam in gradivo tehnično opremili. Osnova seznama so vsebinski sklopi, ki večinoma vsebujejo po eno pravno osebo.

V fondu so zapisniki sej Komisije za odnose z verskimi skupnostmi pri Skupščini mesta Ljubljane od 1968 do 1990. Vsebuje pa tudi gradivo drugih komisij za odnose z verskimi skupnostmi. To gradivo vsebuje razne informacije, ki so jih pošiljale republiška, občinske, in druge komisije mestni komisiji, prav tako so v vednost pošiljali poročila, zapiske sej z gradivom in analize. Fond vsebuje gradivo naslednjih komisij: Komisija za odnose z verskimi skupnostmi pri Socialistični republiki Sloveniji od 1967 do 1990, Koordinacijski odbori pri republiški, mestni in občinskih konferencah Socialistične zveze delovnega ljudstva od 1971 do 1989, Mestni komitej Zveze komunistov Slovenije Ljubljana od 1968 do 1989, nanaša pa se na odnos Zveze komunistov do cerkve, Marksistični center, sekcija za vprašanje religije od 1978 do 1988 in Komisije za odnose z verskimi skupnostmi pri skupščinah ljubljanskih občin.

Z ustanovitvijo strokovne službe pri komisiji je nastalo vse več kompletnega in celovitega gradiva, povezanega z nalogami, ki jih je komisija oziroma služba dobila leta 1974. Ohranjeni so zapisi razgovorov, ki jih je komisija opravljala z verskimi skupnostmi, nagovori ob sprejemih in novoletnih praznovanjih in podobno. Dovolj je tudi gradiva o gradnjah in obnovah zgradb verskih skupnosti. Strokovna služba komisije je spremljala ves verski tisk, tako je pregled verskega tiska ohranjen od 1975 do 1986.

Strokovna služba je delala tudi analize o verskih skupnostih in jih deloma tudi dobivala od drugih ustanov (npr. Marksističnega centra). Naštela bom le nekaj naslovov: Verske skupnosti v Ljubljani 1988, Študentske veroučne skupine 1970-1979, Verska vzgoja za učence osemletk 1977, Religija in sodobni človek 1975, Slovenski duhovniki v narodnoosvobodilnem boju. Analizirali so tudi verski tisk, npr. analiza Ognjišča od 1971 do 1979, Naše tromostovje za leto 1974, Družina za leto 1974 itd. Poleg tega je ohr-

njeno gradivo seminarjev in posvetovanj, ki so jih organizirali na to temo.

Večji del gradiva govori o rimokatoliški cerkvi, veliko pa je tudi gradiva o drugih verskih skupnostih, npr. srbski pravoslavni, islamski, Kristusovi binkoštni cerkvi, Krščanski adventistični cerkvi itd.

Gradivo mestne komisije za odnose z verskimi skupnostmi v Ljubljani daje zanimiv vpogled v odnose države do cerkve v povojnem obdobju. V fondu ohranjeno gradivo drugih pravnih oseb daje celovito podobo tega odnosa, saj na enem mestu dobimo podatke o odnosu različnih državnih organov in partije do verskih aktivnosti državljanov. Analize strokovne službe zelo natančno govorijo o delovanju in aktivnosti cerkve v tem času, o številu verskih skupnosti in o poskusih državnih organov in partije, da bi

preprečili po njihovem mnenju prevelik ideološki vpliv cerkve. Zvemo vse od problemov ob obiskovanju duhovnikov v bolnicah in drugih ustanovah, pritoževanju proti pretiranemu zvonjenju in o poskusih, da bi v Razkrižju maševal slovenski duhovnik, do razprav, ki naj bi komunistom dajale ideološko podlago za boj proti »verski zaslepljenosti«.

Opombe

- 1 Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), LJU 538, Skupščina mesta Ljubljana, Komisija za odnose z verskimi skupnostmi (v nadaljevanju SML, Komisija), a.e. 107, t.e. 34.
- 2 ZAL, LJU 538, SML, Komisija, a.e. 1, 4, t.e. 1.
- 3 ZAL, LJU 538, SML, Komisija, a.e. 18, t.e. 9.

Zapuščina Frana Žgurja, »vipavskega slavčka«

Ivanka Uršič

Zbirko osebnih fondov Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici smo obogatili z zapuščino »vipavskega slavčka« Frana Žgurja iz Podrage. Gradivo obsega 0,1 tekočega metra, to je ena arhivska škatla. Izročil ga je pesnikov vnuk Nikolaj Jeras iz Ljubljane. Žgurjeve pesmi je dolga leta hranila sestra Francka, ki je bila najprej poročena z Bazilijem Jerasom, višjim katastrskim inšpektorjem iz Celja, nato pa s pesnikom Alojzom Gradnikom.

Fran Žgur se je rodil 21. novembra 1866 v Podragi. Oče Aleksander in mati Ivanka, rojena Kopatin, sta prišla iz Št. Vida v Podrago, kjer sta odprla trgovino. Po domače se je pri njih reklo »pri Aleksandrovih« oziroma »pri Sandrovih«; ta hišni vzdevek naj bi prevzel Josip Murn za svoj stalni psevdonim, čeprav so glede tega deljena mnenja. Nekateri domačini pripovedujejo, da si je Murn nadel tak naziv zaradi velikih simpatij do vsega, kar je bilo ruskega izvora. Mladi Žgur je v rojstni vasi obiskoval enorazrednico. Na očetovo željo je šel na »višjo« šolo na Col (ker je bil Col na hribu, Podraga pa v dolini). Tam ga je poučeval Andrej Perne, strog, a blag mož. Perne je bil mladinski pisatelj in skladatelj. Na Colu je imel Žgur za sošolca poznejšega učitelja in pisatelja Iva Trošta.¹ V Gorici je opravil najprej nemško pripravnico in prvi razred realke, ker pa je imel težave z

matematiko, je nadaljnje šolanje opustil. Iz pisma Francke Gradnik Marjanu Breclju z dne 22. marca 1968 v Ljubljani izvemo, da je imel tudi talent za risanje: »Hranim knjižico skic iz časa, ko se je oče učil risanja pri Simonu Ogrinu na Vrhniki, kamor ga je oče peljal, ko je uvidel, da Francelj ni in ni rojen za trgovca. A strahotno domotožje mu je razjedalo njegovo notranjost, da so bile noči brez spanja, dnevi brez teka in miru. Ušel je in se znašel spet v Podragi pri Aleksandrovih.« Tako je za vselej zaključil s svojim šolanjem.

Ostal je doma. Kako se je počutil v vlogi trgovca, izvemo iz Žgurjevih zapisov.

»Od petnajstega leta sem zaprt v svoji skrinji, ki se ji pravi po naše štacuna. Med poprom, sladkim in hudim, med soljo in oljem in med božansko kavo in plebejsko cikorijo, med moko in otrobi se mi je naselila moja posestniška pevka vila, da me vsaj deloma tolaži v svoji ambroziji in me opiya kakor nebogljenca v teh sferah puste vsakdanjosti.«

Očetovo trgovino, v kateri je delal od leta 1881, je tudi nasledil.

Med prvo svetovno vojno je bil zaprt na ljubljanskem gradu in okrog leto dni je bil interniran v Mittergrabernu. V času italijanske zasedbe Primorske je moral veliko pretrpeti zaradi svoje velike ljubezni do slovenskega naroda in